

Mnogi gospodarji rajše kupijo pripravne konje za delo, nego bi jih doma izrejali in imajo navadno tudi prav, posebno če njih posestvo iz klimatičnih in drugih ozirov ni ugodno za rejo žrebet. Konje redimo le zaradi njegove moči za delo. Ako se nam mlad konj v tem oziru dobro ne obnese, je ves trud izgubljen. Drugače je pri govedih, ako vidimo, da ta ali oni vol ne bode za delo, damo ga mesarju, in še vedno precej zanj dobimo, ali drugače je to pri konji, za meso se slabo proda, zaradi tega se more v njegovi mladosti vedno na to gledati, da bode dober za delo.

Za govedorejo ni treba niti polovico toliko skrbnosti, skušnje in izvedenosti nego pa za konjerejo. Dober konjerejec mora biti že od narave zato nadarjen, drugače se mu konjereja ne izplača. Prebivalstvo nekaterih krajev ima posebno nadarjenost za konjerejo in njim se tudi ta del kmetijstva izplačuje. Tako so dobri konjerejci v nekaterih krajih na Štajerskem.

Razločiti je pri konjereji rejo delavnih ali gospodarskih konj in pa rejo žlahtnih gospodskih konj. Prvi so le za delo, vojaščino i. t. d. Poslednji so pa le za vprezanje v gospodske kočije in za gospodsko ježo. Meja mej obemi se seveda ne da trdno določiti.

Za vzrejo prvih konj so posebno manjše in srednje kmetije. Na taci kmetijah lahko rabijo kobile za pleme in delo ob enem. Kobile samo za pleme imeti se navadno ne izplača. Na manjši ali srednji kmetiji s kobilo, kadar je breja ali kadar doji, dela sam gospodar, daje jej potreben počitek in tako kobila od dela ne trpi. Za žrebe skrbi tudi sam gospodar in zaradi tega na taci kmetijah dosti žrebet ne pogine. Večji posestnik pa mora kobile za delo prepuščati hlapcem in to pa ni dobro, kadar so breje ali doje. Zaradi tega pa na taci kmetijah se ne izplačuje konjereja. Da bi se pa kobile, kadar so breje ali doje ne rabile za delo, je pa predrago, in zaradi tega večje kmetije bolje store, ako kupujejo mlade konje.

Dobro je pa za večjega posestnika, če kupi žrebet, ko so kacega pol leta stara. Kmetu je težko imeti več žrebet in jih že rad proda, ko so nekaj mesecev stara. Večji posestnik pa ima lahko po več taci žrebet. Skrbeti zanje ni več težavno, in to ne prizadene večje sitnosti, nego krmljenje večjih konj. Veleposestniku je izreja taci žrebet ložja, ker ima obširne pašnike in prostore, da se žrebeta lahko preletajo. Ko so mladi konji pa 3 ali 4 leta stari, jih pa lahko zopet dobro proda, ako jih za domače delo ne potrebuje. Pri tako vrejeni konjereji imata od nje dobiček kmet in večji posestnik.

Težavneje je pa z vzrejo plemenitih konj za gospodske kočije in ježo. Izreja taci konj je še mnogo težavneja in njen vspeh zavisen še bolj od slučajnostij. Z izrejo taci konj morejo se pečati le prav veliki posestniki, ki imajo dosti drugih dohodkov, ki toliko ne čutijo, ako bi jim konjereja spodletela. Včasih z izrejo taci konj dosežejo nenavadne dobičke, velikokrat pa imajo tudi precej občutne izgube.

Dopisi.

Dobrova, dne 16. februarija. (Koristni ptički in drugo). Uže skoz več let sem je po vaseh cele tukajšne šolske občine lepa navada, da ljudje ob hudem zimskem času kaj usmiljeno skrbe za male drobne krilatce. Kamor koli prideš, opaziš veselega srca med okni hiš in na drugih pripravnih krajih natresene hrane koristnim ptičkom. Žal pa, da se je letošnja zimo število koristnih ptičkov tukaj kaj zelo skrčilo. Še lansko zimo je bilo tukaj teh prijateljev in dobrotnikov kmetijstva zelo veliko; samo pri šoli povžili so skoz celo zimo nad tri stare mernike bučinih pešek in drugega živeža. Ne malokdaj bilo jih je po drevji pred šolo ob mrzlih jutrih po nad 100 ob enem. Letos se je pa to število jako majhno. Kadar jih je največ, našteješ domačih in pogozdih ščinkovcev celih 16, seničic kakih 20 in pa enega brgljeza poleg nekoliko vrabcev. Vsak, komur sem dosedaj še to pripovedoval, trdil mi je, da je tudi po vaseh se število ptičkov to zimo zelo pomanjšalo. Kaj je krivo tej žalostni prikazni? Gotovo v prvi vrsti ona strahovita noč dne 11. avgusta lanskega leta, v kateri je silni element od 1/2 9. pa do 11. ure po noči tukaj in v okolici silno in neprestano razsajal in razdeval. Takoj drugi dan in pozneje po tem strašnem viharji, dobili so se mrtvi ptički pod sadnim in gozdnim drevjem na tleh, gotovo jih je tudi voda veliko odnesla — na škodo kmetijstva. Skrbi se pa tembolje letos za ostalo malo množico teh koristnih živalic.

Ker je bil prvi sneg na tala tla padel in je potem hitro pritegnil hud mraz, ki je skoz več dni trajal, bodo težko ostala mlada jabolčna drevesca brez vseh zlih nasledkov. Jabolčno drevjiče (osobito mlado) v tali zemlji tudi ob zimskem času ne miruje; za tega del je pri mladih jablancah lanska huda zima bila po drevesnicah napravila toliko škode. — Da bi pač letos izostala zo sadjarja ta nadloga!

Ozimina do sedaj pod snegom ni trpela še nobene škode; ob jeseni so se krepko vrastla, a sneg letos tudi še ni tako premrznil nobenkrat, da bi zrak do setev dohajati ne mogel.

Kmetijske raznoterosti.

Kosti — dober gnoj. V kosteh je mnogo dušca in fosforne kislike in se zatorej da iz njih napraviti dober gnoj. Kosti naj se denejo v kak star petrolejski sod in nanje ulije gorke vode, potem pa sod dobro zamaši, da plini, ki se delajo ne morejo uhajati. Čez jeden teden prilije se nekaj žveplene kisline in vse dobro premeša. Nekaj dni potem bodo kosti že vse razpale v gosto kašo, katera je dober gnoj posebno za vrtno rastline. Če se kosti tako porabijo, veliko več zaležejo, nego bi se prodale.

Zmrzlo sadje položi v mrzlo vodo, katera izvleče zmrzlino. Tako sadje še nekaj časa traja. Gledati je pa vendar treba, da se hitro porabi, ker je vendar nevarnost, da začne gniti.

Shranjenje moka. Moka ne sme biti dolgo trdo nabasana v vrečah, temveč se mora spraviti na takem mestu, da se večkrat lahko premeša. Če se ne premeša, dobi neki čuden duh in kruh iz nje pečen ni okusen.

Je li lisica škodljiva? Navadno se smatra lisico za jako škodljivo žival. Kmet jo sovraži, ker pride včasih na njegovo dvorišče in odnese kako kuro, lovec pa še bolj, ker mu poje mnogo zajcev. Natančneje preiskave so pokazale, da lisica poje tudi mnogo miši in je torej kmetijstvu gotovo bolj koristna nego škodljiva. Sovražijo jo po krivem zaradi tega, ker ljudje ne vedo, koliko koristi. Pa saj tudi mnogi preganjajo krte in sove. Če pa lisica poje kacega zajca, kmetijstvu le koristi, ker mu zajci napravljajo škodo pri sadnem drevju. Kmetu je vsekako zajec veliko bolj škodljiv, nego lisica.

Šolski vrt. Namen šolskemu vrtu mora biti že v mladini izbuditi veselje do sadjarstva in umnega kmetijstva. Da se pa to doseže, potreba je, da je šolski vrt prav vreden. Kmet pri vsaki reči vpraša: „Kaj jaz imam od tega“. Če v vaseh na šolskem vrtu nasadiš lepo listnato drevje in grmovje in narediš lepe z belim peskom posute steze, bode vrt sicer lep park, ali koristen ne bo. Če ima drevje na vrtu še tako lepo listje in lepe vrhove, ali če ne daje sadja, je kmet ne bode cenil. Kmet bode tak šolski vrt smatral za novo breme. Šolski vrt mora šolskim otrokom pokazati, kako korist bodo imeli od sadjarstva in zelenjadarstva. Zaradi tega se na šolskem vrtu smejo saditi le koristne rastline. Če bode vrt tako vreden, bode tudi kmet kmalu spoznal njegovo korist ter bode šolskega vrta vesel, ker se bodo njegovi otroci na njem res kaj koristnega naučili.

Poučni in zabavni del.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

248.

5. Koprive. Kravje drevo. Strupena drevesa po raznih krajih. Antiar in tjettek.

Malo je rastlinskih familij, v katerih bi našli toliko raznovrstnih strupov kakor v skupini kopriv. Ima tu zelo drobnih in malih stvorov kakor so naše koprive, pa tudi pravih velikanov, kakor so nekatere smokvenice. Mej mlečnicami ima zelo malo rastlin, katere nam dajo tečnih plodov. Mej pasjimi strupi je število takih rastlin, katerim so plodovi v vročem podnebjju prava naslada, dosta večji, a mej koprivami nahajamo celo vrsto dobrih in koristnih plodov. Tu imamo konoplje, hmelj, sočne plodove murbe, sladke smokve in ogromne plodove krušnice. Kakor je velika razlika mej temi plodovi, vendar je mej vsemi temi rastlinami velika sorodnost. Vse te rastline imajo na svojem deblu fino vlakno, katero se od mnogih za prejo upotreblja.

Kar se mlečnih sokov tiče, nahajamo tudi pri koprivah koristne in strupene sokove. Amerika in Azija imata v tej skupini stvorov, kateri dajo izvrsten kavčuk. Druge rastline imajo v sebi obilo nedolžnih sokov. Mej njimi je najznamenitejša in najzanimivejša mlečno drevo v južnej Ameriki, katero nam je Humboldt prvi popisal. Čujmo! „V Venezueli smo več potov slišali pripovedovati o drevesu, v katerem je sok dobro in redilno mleko. Temu drevesu vele kravje drevo, in pravili so nam, da črnici radi pijejo to rastlinsko mleko, in je zdrava hrana. Ker so mlečni sokovi ostri, grenki in često tudi strupeni, nismo hoteli prav verovati pripovedanju, dokler se nismo uverili, da je res tako. Ako se drevesu deblo nareže, cedi se iz

njega dosta gostega in po nekoliko lepivega mleka, v katerem ni sledu kakej ostrini, nego še le prav balzamski diši. Ponujali so nam piti, in pili smo je zjutraj in zvečer, in nismo čutili nikakih zlih nasledkov. Vsi delavci so radi mleko s kruhom jedli, in nadzornik nam je pripovedal, da mu ljudje odebele, kedar drevo največ mleka daje. Pripovedajo, da ljudje po perji umejo pogoditi, v katerem drevesu je največ mleka. To drevo raste na golej pečini, po cele mesce ni dežja, da mu porosi perje, in veje so kakor suhe, ali samo nareži deblo, pa privre iz njega sladko, redilno mleko. Kadar vzhaja solnce, teče to rastlinsko mleko najbujnejše, in takrat dohajajo z vseh strani črnici in domačini z velikimi posodami, da jih z mlekom napolnijo. Eni pijejo mleko koj pod drevesom, a drugi je neso domov, da se tudi deca napije.“

Razen velike koristi, ki nam jo koprive podajajo, ima mej njimi tudi zelo opasnih stvorov. Dobro poznamo domače koprive, katere pa so nedolžni stvorovi proti svojim sorodnicam, katere rasto v vzhodnej Indiji, postavim: „Urtica stimulans, Urtica crenulata“. Težko njemu, kateri se z golo roko dotakne teh kopriv, ker mu roka kmalu oteče, in strašne bolečine ga mučijo več tednov. Najopasnija kopriva raste na otoku Timoru, domačini jej velé „hudičevo perje“, in čuvajo se je kot ognja.

V tej familiji je še cel kup drugih strupenih rastlin, no najzloglasnejši stvorovi rasto na južno-azijskem otočju. V poprejnih stoletjih so dohajali z Jave in Celebesa najstrašnejši glasovi o strupenem drevesu, kateremu človek blizu ne sme. Prve vesti o strupenem drevesu so došle v šestnajstem stoletju s Celebesa. Pripovedalo se je, da najmanja množina strupa od tega drevesa, ako dojde v kri, umori človeka kakor bi gori pogledal, pa tudi tako razdene telo, da že čez pol ure začne meso od kosti leteti. Za temi pretiranimi vestmi so došle še proste bajke. Pod konec 17. sloletja je pripovedal Gervaise, da se treba dotakniti strupa, ali ga poduhati, pa človek koj umrje. Camel (1704. I.) omenja, da iz drevesa puhti tako strupena para, da ubija vse, kar živo v bližino dohaja, in če ptica na drevo sede, koj je po njej, ako brzo ne pozoblje strihni-novega oreha. Argensola omenja, da ima na Celebesu drevo, katero uspava in umori človeka, ako se mu z zahodne strani približa, ako se mu pa približa z vzhodne strani, omami ga samo, a ne umori. Drugi se pripovedali, da so trup tega drevesa morali samo zločinci nabirati, in kdor je zdrav se povrnil, odpustili so mu kazen. Rump pripoveda, da to strupeno drevo raste še na Borneu in Sumatri. Pozneje je dospel v Evropo glas, da tudi na Javi raste grozno strupeno drevo, in holandski ranarnik Forsch je raznesel o njem najstrahovitejšo pripovedi. Nasproti tem bajkam so začeli nekateri trditi, da tega strupenega drevesa ni, no znanstvena raziskovanja so dognala, da to drevo sicer raste, ali mu človek more brez nevarnosti blizu iti, kakor vsakej drugej strupenej rastlini. Pokazalo se je nadalje, da sta to dve razni vrsti, in da na Javi sta obe. V Javanski gozd more prodirati človek samo s sekuro v roki in z ognjem, in v njem nahaja naj-